

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกรรมวิธีการทอผ้าระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือน^๑

การทอผ้าทุกชนิดต้องประกอบด้วยเส้นด้ายขัดกับเส้นด้ายพุ่งจึงจะเป็นผืนผ้าขึ้นมาได้ ส่วนการที่จะให้ขัดกันเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการออกแบบเนื้อผ้าและลายทอ แต่โดยทั่วไปแล้วการทอผ้าด้วยมือมีหลักสำคัญในการดำเนินงานดังภาพที่ ๑ หน้า ๑๕ ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนออกเป็นส่วนใหญ่ตามลักษณะดังนี้

๑. การเตรียมด้ายหรือไหม
๒. การจัดเส้นด้ายหรือไหมให้เข้ารูปโครง
๓. การทอเป็นผ้าผืน

การเตรียมด้ายหรือไหม

การเตรียมด้ายหรือไหมเป็นงานขั้นต้นของการทอผ้า ด้ายหรือไหมที่จะใช้ในการทอผ้าแบ่งออกเป็น ๒ ชนิดคือ

๑. เส้นยืน
๒. เส้นพุ่ง

ด้ายหรือไหมทั้งสองชนิดนี้จำเป็นต้องให้มีความเหนียวอยู่เสมอ โดยเฉพาะเส้นด้ายหรือไหมยืนนั้นจำเป็นต้องมีความเหนียวเป็นพิเศษ ฉะนั้นจึงต้องมีการชุบแป้งด้ายหรือไหมเสียก่อน เพื่อให้เกิดความเหนียวและเส้นตัวเพิ่มขึ้น เพราะเส้นด้ายหรือไหมยืนจะต้องถูกตะกอ ยกขึ้นยกลงและเสียดสีกับทิมเวลากระทบ

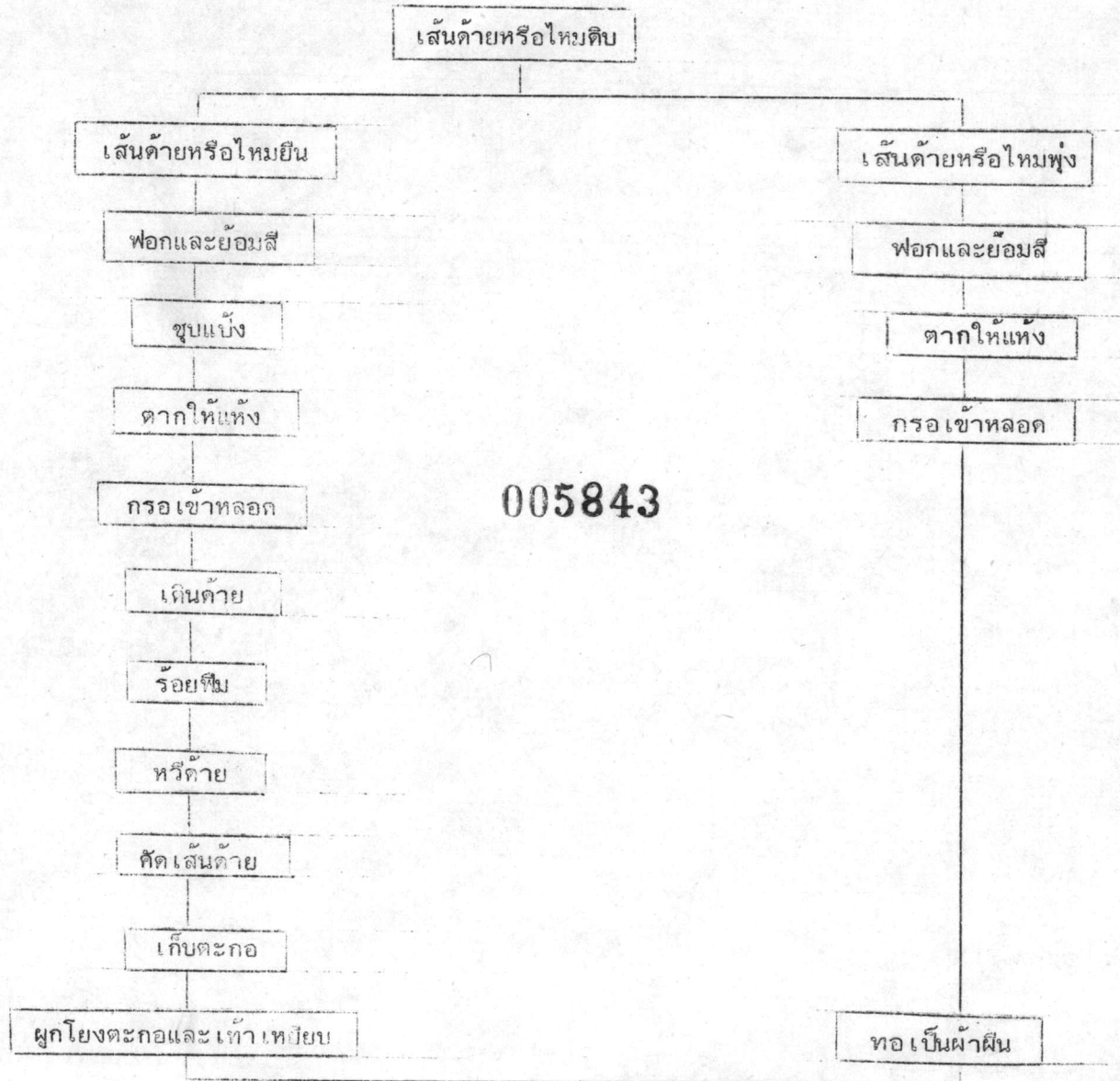
^๑ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, "การทอผ้าด้วยกี่กระตุก" (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, ๒๕๒๑), หน้า ๑๑-๓๐.

ในการชุบแข็งด้ายหรือไหมนั้น เพื่อความสะดวกจำเป็นต้องการต้มด้ายหรือไหมก่อน ทั้งนี้เพื่อให้ไขมันหรือกาวในเส้นด้ายหรือเส้นไหมตามธรรมชาติลดน้อยลงไป วิธีการต้มและชุบแข็งเส้นด้ายหรือไหมมีดังนี้

๑. การต้มและชุบแข็งเส้นด้าย

การชุบแข็งเส้นด้ายยีนจะมีประเภทเส้นด้ายที่ย้อมสีแล้วกับเส้นด้ายดิบ ถ้าเป็นด้ายดิบจำเป็นต้องต้มเอาไขมันออกก่อน ฉะนั้นเส้นด้ายที่ผ่านการย้อมสีแล้วเมื่อจะชุบแข็งก็ไม่จำเป็นต้องนำมาต้มอีก

ภาพที่ ๑ แผนภูมิกรรมวิธีการผลิตผ้า

๑.๑ การต้มเส้นด้าย การต้มเส้นด้ายให้แบ่งเส้นด้ายออกจากห่อเป็นเช็ด ๆ มีรวมกันประมาณ ๒ - ๓ เช็ดต่อหนึ่งพวง ผูกพวงนี้รวมกันประมาณ ๑๐ พวงจึงนำไปต้ม

การต้มเส้นด้ายด้วยน้ำสบู่อัตราส่วนดังนี้

- (๑) ผ้ายาว ๑๒๐ เมตร หรือเส้นด้าย ๔ ลูก (๑๘ กิโลกรัม) ใช้สบู่หนัก ๓๐๐ กรัม โซดาไฟหนัก ๖๖ กรัม คือน้ำ ๔ ปีป (๑๖.๒ ลิตร)
- (๒) ส่วนผสมครั้งต่อไป (ถ้ามีเส้นด้ายที่จะต้องต้มต่อจาก ๑๘ กิโลกรัมในรุ่นหลัง) ต้องเติมน้ำสบู่ ๑๓๐ กรัม โซดาไฟ ๓๓ กรัม คือน้ำระดับเดิม ๔ ปีป
- (๓) ใช้เวลาต้มประมาณ ๓๐ - ๔๕ นาที แล้วเอาขึ้นล้างน้ำเย็นประมาณ ๓ - ๔ ครั้ง เสร็จแล้วจึงเอาไปตาก

ในการต้มน้ำจะต้องต้มน้ำสบู่ที่ผสมกับโซดาไฟตามอัตราส่วนที่กล่าวมาแล้วให้น้ำเดือดก่อน ต่อไปจึงนำเอาเส้นด้ายที่ร้อยเป็นพวงลงไปต้ม ขณะต้มไม่ให้น้ำเดือดจนมีฟองพล่านนัก เพราะจะทำให้เส้นด้ายกระจายพันกันยุ่ง และขณะที่กำลังต้มอยู่นี้ให้หมั่นกลับเส้นด้ายอยู่เสมอ

๑.๒ การชุบแป้งเส้นด้าย แป้งที่จะใช้ในการลงเส้นด้ายนี้ ส่วนมากใช้แป้งหมี่ (ทำจากแป้งสาลี) หรือแป้งข้าวเจ้า การลงแป้งมี ๒ ชนิดคือ

- (๑) การชุบแป้งน้ำใส ใช้ชุบแป้งด้ายชนิดควบ
- (๒) การชุบแป้งน้ำขุ่น ใช้ชุบแป้งเส้นด้ายชนิดเส้นเดี่ยว

การผสมแป้งมีอัตราส่วนดังนี้

- (๑) การชุบแป้งน้ำใส
 - ก. เส้นด้ายหนัก ๑ กิโลกรัม
 - ข. แป้งหมี่หรือแป้งข้าวเจ้าหนัก ๖๕ - ๗๐ กรัม
 - ค. เทียนไขหรือน้ำมันพืชหนัก ๖ - ๘ กรัม
 - ง. น้ำ ๕ ลิตร
- (๒) การชุบแป้งน้ำขุ่น
 - ก. เส้นด้ายหนัก ๑ กิโลกรัม
 - ข. แป้งหมี่หรือแป้งข้าวเจ้าหนัก ๑๖๐ - ๑๖๕ กรัม

ค. เทียนไขหรือน้ำมันพืชหนัก ๑๐ - ๑๒ กรัม

ง. น้ำ ๔ ลิตร

เมื่อเตรียมแป้งเรียบร้อยแล้ว ให้นำค้ายที่ต้มเสร็จนั้นมาขุบน้ำให้เปียกนำไปทำให้เส้นค้ายฟูเสียก่อนจึงนำเอาเส้นค้ายนั้นขุกลงไปในน้ำแป้งที่ได้เตรียมไว้ เมื่อแป้งจับเส้นค้ายดีแล้วนำไปเข้าเครื่องบิด และทุบหรือฟาดเส้นค้ายให้มีการแยกตัวออกจากกันเพื่อมิให้แป้งเกาะติดกัน จะทำให้กรวยยากและเส้นค้ายขึ้นขน หลังจากฟาดเส้นค้ายแยกตัวออกจากกันดีแล้วจะเป็นระยะที่เส้นค้ายหมักตัวพอดี แล้วนำไปตากที่ราวเพื่อให้แห้งต่อไป แต่ก่อนที่จะแห้งตัวต้องพยายามกระตุกที่ราวตากอีก ๒ - ๓ ครั้งจะทำให้เส้นค้ายยืดตัวและเรียงกันดีขึ้น

๒. การต้มและไขแป้งไหม

ไหมที่อยู่ในลักษณะธรรมชาติหรือไหมดิบมีกาวเคลือบติดอยู่โดยรอบเส้นไหมที่เรียกว่า "เซอริซิน (Sericin)" ถ้าไม่แยกเอาออกเสียก่อนเมื่อนำไปย้อมสีสีจะเข้าไม่ถึงเส้นไหม หรือถ้าเข้าไปก็จะไม่สม่ำเสมอ จะต้องต้มแยกเอากาวนี้ออกเสียก่อน

๒.๑ การต้มแยกกาวเส้นไหม การต้มแยกกาวเส้นไหมนั้นมี ๒ ประเภทคือ

(๑) การต้มเพื่อแยกกาวสำหรับไหมนอก ไหมชนิดนี้มีกาวเป็นสีขาวเส้นเล็กละเอียดสม่ำเสมอ แยกเอากาวออกได้ง่ายโดยการต้มในน้ำยา ซึ่งมีอัตราส่วนผสมดังนี้

ก. ไหมดิบ ๑.๔ กิโลกรัม เมื่อต้มแล้วจะเหลือเส้นไหมหนักประมาณ

๑ กิโลกรัม

ข. น้ำสะอาด ๓๐ ลิตรหรือ ๑/๓๐ ของน้ำหนักเส้นไหม

ค. สบู่ประเภทเป็นกลาง เช่น สบู่ซันไลต์ ๒๐๐ กรัม หรือ ๒๐% ของน้ำหนักเส้นไหม

ง. โซดาแอช (Soda Ash) ๖๐ กรัม

จ. ออสตาพอนที (Ostapon T.) ๖๐ กรัม

ในการต้มนั้นต้องต้มให้น้ำเดือดแล้วเติมสบู่ซึ่งหั่นไว้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ร่วมกับโซดาแอช และออสตาพอนทีลงไป เมื่อคนเค็มกัณฑ์ที่ใส่ลงไปละลายดีแล้ว จึงนำเอาเส้นไหมลงไปต้ม ระวังไม่ให้

น้ำเดือดจนเป็นฟองจะทำให้เส้นไหมกระจาย กรอยาก ต้มให้น้ำเดือดอ่อน ๆ นานประมาณ ๓๐ นาที ระหว่างต้มกลับไหม ๓ - ๔ ครั้ง เพื่อให้หน้ายักตกขาวออกโดยสม่ำเสมอและทั่วถึงกัน หลังจากนั้นเอาออกชกน้ำให้สะอาด

(๒) การต้มเพื่อแยกกาวสำหรับไหมพื้นเมืองหรือไหมไทย ไหมชนิดนี้มีเส้นโต ไม่สม่ำเสมอและมีกาวเป็นสีเหลือง แยกเอากาวออกได้ยากกว่าไหมนอก อัตราส่วนของน้ำยามีดังนี้

- ก. ไหมดิบ ๑.๔ กิโลกรัม ฟอกแล้วเหลือไหมฟอกขาว ๑ กิโลกรัม
- ข. น้ำสะอาด ๓๐ ลิตร หรือ ๑/๓๐ ของน้ำหนักเส้นไหม
- ค. โซดาแอช (Soda Ash) ๖๐ กรัม หรือ ๖% ของน้ำหนักเส้นไหม
- ง. สบู่ขี้เถ้า ๑๕๐ กรัม
- จ. โซเดียมไฮโดรซัลไฟด์ (Sodium Hydro Sulfide) ๖๐ กรัม

การต้มเส้นไหมพื้นเมืองมีดังนี้ ต้มน้ำให้เดือดแล้วเติมสบู่ ซึ่งหั่นไว้เป็นชิ้นเล็ก ๆ โซดาแอช และออสตาพอนที่ลงไป เมื่อละลายตัวดีแล้วจึงเติมโซเดียมไฮโดรซัลไฟด์ตามลงไปภายหลังคนให้เข้ากัน ดีแล้วจึงนำเอาเส้นไหมลงไปต้ม โดยให้เดือดอ่อน ๆ นานประมาณ ๔๕ - ๖๐ นาที แล้วจึงนำไหมขึ้นชกน้ำให้สะอาด

๒.๒ การชุบแป้งไหม แป้งที่จะใช้ในการชุบไหมนี้ส่วนมากใช้แป้งหมี่ หรือ เจลาติน (Gelatin) มีส่วนผสมดังนี้

- (๑) วิธีที่ ๑
- ก. เส้นไหม ๑ กิโลกรัม
- ข. น้ำ ๕ ลิตร
- ค. แป้งหมี่ ๑๐๐ กรัม
- ง. น้ำมันพืช ๒๕ กรัม

วิธีการชุบแป้งนั้นให้เอาแป้งใส่ลงในน้ำเย็นละลายให้ทั่วกันแล้วเอาขึ้นตั้งไฟใส่น้ำให้ตรงตามจำนวนที่ต้องการ ต้มให้น้ำร้อนประมาณ ๘๐ - ๘๐ องศา เซ็นติเกรด แล้วใส่น้ำมันพืชลงไปคนให้ทั่วกัน เสร็จแล้วนำไหมที่ฟอกกาวหรือไหมที่ย้อมสีแล้วมาใส่ลงในแป้งเคล้าให้ทั่วกัน หลังจากนั้นบิดให้แห้งแล้วนำไปกระตุกให้ไหมเรียงเส้นจึงนำไปตากแดด

(๒) วิธีที่ ๒

- ก. เส้นไหม ๑ กิโลกรัม
- ข. น้ำ ๕ ลิตร
- ค. เจลาติน ๗๕ กรัม หรือ ๑.๕% ของน้ำ
- ง. กัสเซอรีน ๕๐ กรัม หรือ ๑% ของน้ำ
- จ. น้ำมันพืช ๒๕ กรัม หรือ ๐.๕% ของน้ำ

วิธีการลงแป้งให้เอาเจลาตินละลายน้ำเย็นก่อนแล้วนำไปต้มให้ร้อนในอุณหภูมิ ๘๐ องศา เซ็นติเกรด จึงเติมกัสเซอรีนและน้ำมันพืชลงไป เติมน้ำให้ได้ ๕ ลิตร จากนั้นนำไหมที่ฟอกขาวหรือย้อมสีแล้วใส่ลงไป เคล้าให้ทั่วกัน ปิดให้แห้งและนำไปกระตุกให้ไหมเรียงเส้น แล้วจึงนำไปตากแดด

การจัดเส้นด้ายหรือไหมให้เข้ารูปโครง

การจัดเส้นด้ายหรือไหมให้เข้ารูปโครงนั้น ในขั้นต้นจะต้องวางรูปเส้นด้ายหรือไหมให้เป็นโครงของผ้าที่จะทอนั้นเสียก่อน แล้วจึงตกแต่งเพิ่มขึ้นให้เป็นผืนผ้าต่อไป ฉะนั้นก่อนที่จะจัดเส้นด้ายหรือไหมเป็นรูปโครงของผืนผ้าชนิดต่าง ๆ ได้ จะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

๑. การกรอเส้นด้ายหรือไหม

วิธีกรอเส้นด้ายหรือไหม ในขั้นต้นเอาใจด้ายหรือไหมที่จะกรอนั้นมาสามแขนทั้งสองข้าง กระแทกเพื่อให้เส้นด้ายหรือไหมเรียงกันเสียก่อนตามสภาพเดิม เสร็จแล้วเอาไปสวมลงในระวีง แล้วจับปลายด้ายหรือไหมมาพันกับหลอด ใช้หัวแม่มือซ้ายจับเส้นด้ายหรือไหม มือขวาหมุนในกรอด้ายหรือไหม

การกรอเส้นด้ายหรือไหมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

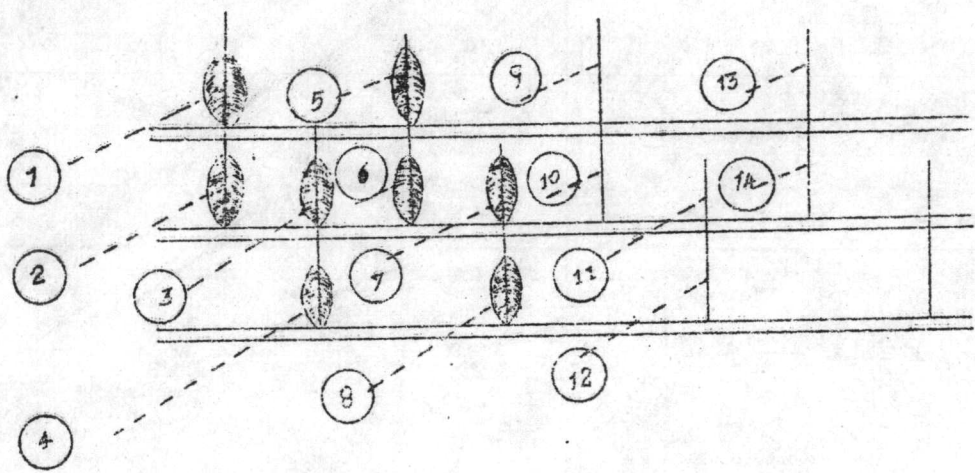
(๑) การกรอเส้นด้ายหรือไหมยืน ต้องกรอด้ายหรือไหมเข้าตอนหัวท้ายของหลอดก่อน แล้วจึงจะกรอตรงกลางหลอดต่อไปจนเต็มความต้องการ

(๒) การกรอเส้นด้ายหรือไหมพุ่ง ก็คล้ายกันกับการกรอด้ายหรือไหมยืนผัดกันก็แต่การกรอเท่านั้น คือ ตั้งต้นจากหัวข้างเดียวก่อน แล้วค่อย ๆ เลื่อนลงมาจนเต็มหลอด

๒. การสืบเส้นค้ายหรือไหม

การเดินเส้นค้ายหรือไหมมีขั้นตอนการคำนวณงานดังนี้

๑.๑ การตั้งหลอดสืบค้าย การตั้งหลอดสืบค้ายต้องอาศัยลายของสินค้าเป็นหลัก ว่าต้องการทอผ้าสอดสี มีตาหรือลายทาง แล้วให้ตั้งหลอดสีตามจำนวนสีที่ความต้องการ โดยใช้ สีพิมพ์หลอด และยึดหลักเอาหลอดแรกตัวบนด้านซ้ายมือเป็นหลอดที่ ๑ นับหลอดต่อไปลงมาทาง แนวตั้งเดียวกันเป็นลำดับที่ ๒, ๓ จนถึงล่างสุด จึงเริ่มนับจากชั้นบนด้านถัดไปทางขวามือเรียง ลงไปชั้นล่างอีกตามลำดับ ดังรูปการตั้งหลอด

การตั้งหลอด

ส่วนจำนวนหลอดที่ใช้ต้องคำนวณจากลายผ้าว่าชุดหนึ่งของลายผ้ามีสีอะไรบ้างสลับกันอย่างไร ละก็สีพิมพ์ เช่น มีสีขาว ๑๐ สี สีเขียว ๘ สี และสีแดง ๒ สี รวมกันแล้วจะมี ๒๐ สี ก็แสดง ว่าชุดหนึ่งของลายผ้ามี ๒๐ หลอด เวลาตั้งหลอดต้องตั้งให้ครบจำนวนชุด เช่น อาจจะต้อง ๔ ชุด ต้องใช้หลอดเท่ากับ ๑๐๐ หลอด ไม่ควรตั้ง ๑๐๔ หลอด เพราะทำให้มีเศษของสีลายผ้า เกิดขึ้นได้ ควรจะตั้ง ๑๒๐ หลอดจึงจะครบชุด เป็นต้น

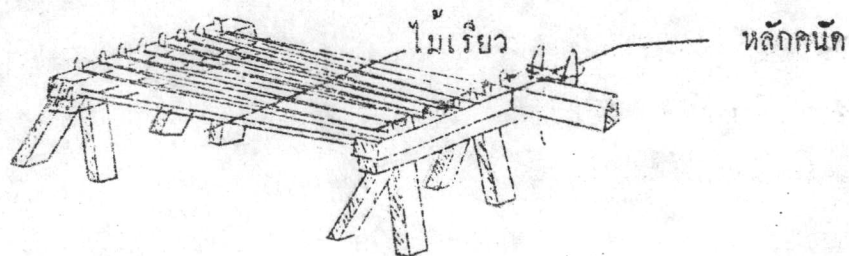
๑.๒ การสับค้าย การสับค้ายต้องคิดว่าผ้าที่ทอแต่ละครั้งต้องการความยาวเท่าใด และหน้ากว้างเท่าใดเสียก่อน เพื่อที่จะนำมาคำนวณว่าจะต้องสับค้ายทั้งหมดกี่เที่ยวและกี่หลัก จึงจะได้ผ้าหน้ากว้างและความยาวตามที่ต้องการ

หลักการคำนวณมีดังนี้คือ

(๑) หน้ากว้างของผ้า คำนวณจากจำนวนเข็มทั้งหมดที่ใช้กี่ซี่ แล้วเอาจำนวนหลอดที่ตั้งในราวตั้งหลอดไปหาร จะทราบว่าสับค้ายกี่เที่ยวจึงจะเต็มหน้ากว้างของผ้า ทั้งนี้ให้บวกริมผ้าทั้งสองข้างรวมไปด้วย

(๒) ความยาวของผ้า ให้นำจำนวนหลักของผ้าสับค้ายว่าช่วงยาวของหลักยาวเท่าใด เช่น ช่วงหลักยาว ๕ เมตร ต้องการผ้ายาว ๓๐ เมตร ก็ต้องเดินไปคล้องหลักให้ได้ ๖ ช่อง หรือ ๗ หลัก รวมทั้งหลักจับคนัดช่วงสุดท้ายด้วย แล้วเดินกลับโดยคล้องหลักจากหลักสุดท้ายจนถึงหลักเริ่มต้น ถือว่าครบจำนวน ๑ เที่ยว ถ้าจะเดินเที่ยวต่อไปให้เอาไม้เรียวพาดทับบนเส้นค้ายที่เดินครั้งแรกไว้ แล้วเดินเที่ยวที่ ๒ พาดชั้นแรก จะได้มองเห็นว่าหลักไหนเดินซ้ำหรือเดินขาดไปเมื่อครบเที่ยวที่ ๒ แล้ว ชักไม้เรียวออกยกขึ้นมาทับบนเที่ยวที่ ๒ แล้วจึงเดินเที่ยวที่ ๓ ต่อไปจนครบจำนวนเที่ยวของหน้ากว้างของเข็มที่ต้องการ

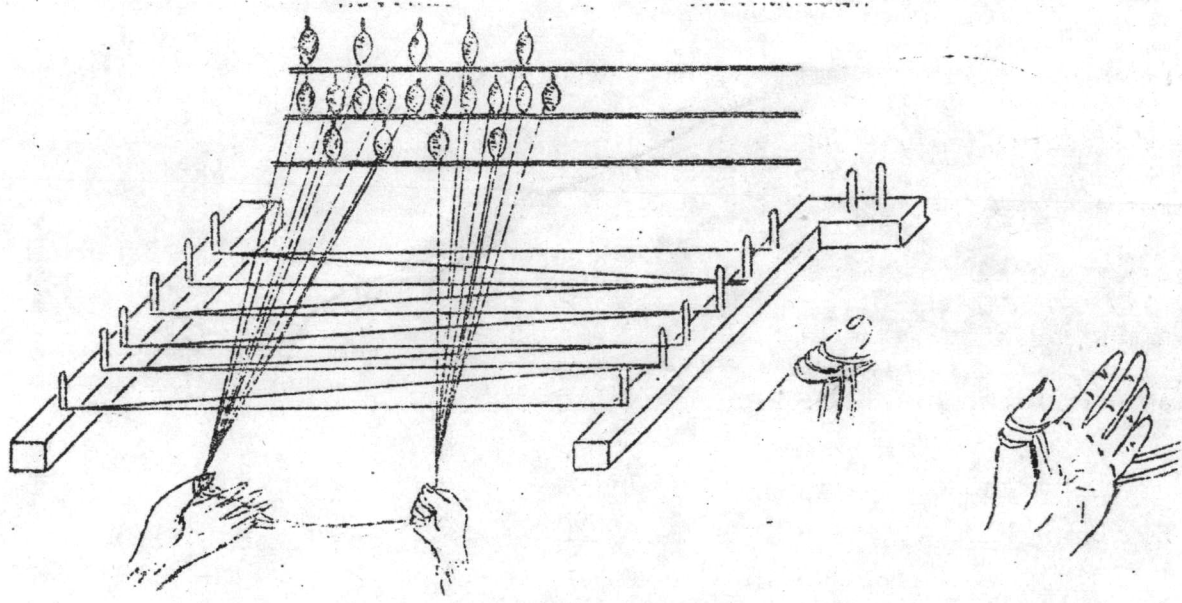
ส่วนหลักที่จับ เส้นค้าย เข็มคนัดและสวมไว้ในหลักนั้นให้ใช้เชือกผูกไว้กับเอ็นตั้งหลักปล่อยปลายเชือกให้ยาวถึงไว้คานเดียว สำหรับทับเส้นค้ายที่ถูกจับคนัดครบเที่ยวที่สับเส้นค้ายแต่ละครั้ง โดยพาดทับไปพาดทับมาเพื่อสะดวกต่อการนับจำนวนเที่ยวว่าสับค้ายได้กี่เที่ยวแล้ว เมื่อครบเที่ยวให้แก้ปลายที่ผูกไว้กับเอ็นตั้งหลักออก แล้วเอาปลายต่อปลายผูกไว้หลวม ๆ เพื่อถอดออกต่อไป ตั้งรูปผ้าสับค้ายและหลักคนัด

การสับค้ายและหลักคนัด

๑.๓ การจับคนัด การจับคนัดต้องจับทุกครั้งของเที่ยว โดยจับในช่วงสุดท้ายของเที่ยว ซึ่งการจับคนัดมีอยู่ ๒ แบบ คือ

(๑) จับคนัดแบบเดิน ๒ หัว เป็นผ้าที่ต้องการใช้เส้นด้ายยืนร้อยเข้าพิบช่องละ ๒ เส้น หรือ ๔ เส้น เป็นพิบที่ร้อยเส้นด้ายยืนที่มีจำนวนเป็นคู่ ฉะนั้นการเดินด้ายจำนวน ๑ เที่ยวจะได้หลอดละ ๒ เส้น เพราะต้องเดินย้อนกลับมาทางเก่าจนถึงหลักเริ่มต้น ดังรูปจับคนัดแบบสองหัว

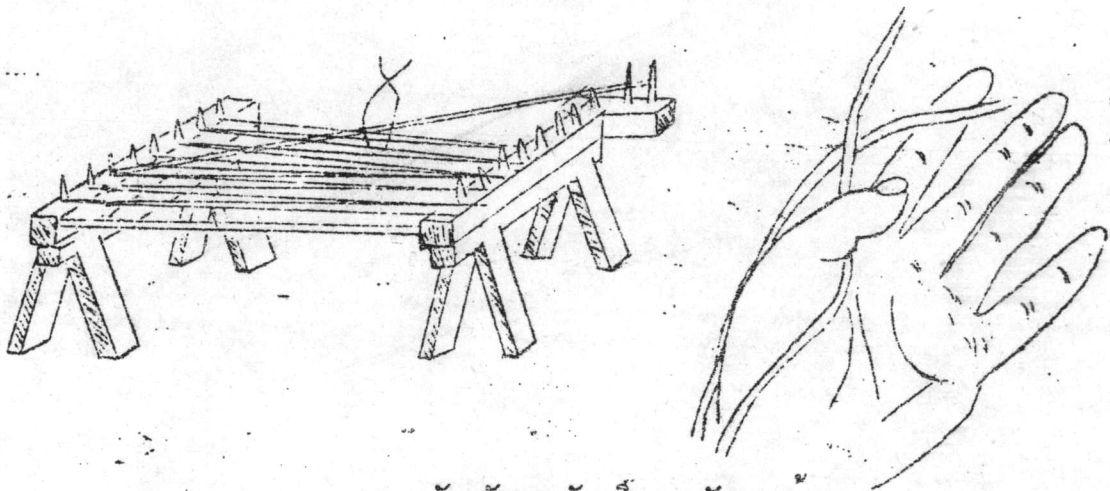

จับคนัดแบบสองหัว

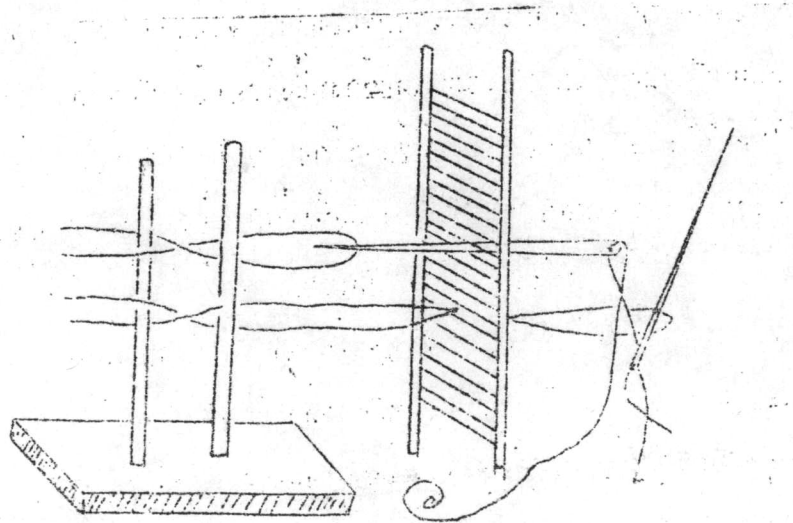
(๒) จับคนัดแบบเดินหัวเดียว เป็นผ้าที่ต้องการใช้เส้นด้ายยืนร้อยเข้าพิบช่องละ ๑ เส้น ๓ เส้น หรือ ๕ เส้น คือ เป็นพิบที่ใช้เส้นด้ายยืนที่มีจำนวนเป็นคี่ การเดินแบบนี้จะจับคนัดแบบก้ามปู เมื่อจับคนัดคล้องหลักแล้วจะไม่เดินย้อนกลับมาคล้องหลักเก่าอีก แต่จะนำเส้นด้ายจากหลักคนัดไปยังจุดเริ่มต้นใหม่ ฉะนั้นจำนวน ๑ เที่ยวจะได้เส้นด้ายยืนหลอดละ ๑ เส้นเท่านั้น ดังรูปจับคนัดแบบหัวเดียว

๑.๔ การร้อยด้ายหรือไหมใส่พิบ ขั้นแรกให้เอาไม้กลมปักลงไปในแท่นไม้ระยะห่างกันประมาณ ๓๐ เซนติเมตร เมื่อตั้งหลักแล้วให้แก้มือที่ผูกเส้นด้ายออกแล้วเอาเส้นด้ายนั้นสวมลงไปในหลักทั้งสอง ให้คนส่งและรับนี้นั่งม้าเล็ก ๆ ทันทันเข้าหากันให้จับด้ายที่หลักนั้นด้วย

มือซ้ายและใช้มือขวาแยกเส้นด้ายส่งให้ผู้รับ หัวแม่มือซ้ายของผู้รับจะต้องกดอยู่กับขี้นให้อ้าออกที่
 ละช่อง มือขวาก็เข็มสอดเข้าไปในขี้นเพื่อรับด้ายหรือไหมจากผู้ส่งออกมา เสร็จแล้วใช้เข็มผูก
 เชือกไว้ตอนปลายร้อย เส้นด้ายเหล่านั้นเพื่อต้นเส้นด้ายที่ร้อยเข้าขี้นแล้วจะหลุดกลับออกไป จากนั้น
 ก็ดึงเส้นด้ายมาร้อยจนหมดเส้นด้ายหรือไหม เมื่อร้อยเสร็จก็นำไม้คั่นเหลี่ยมสอดเข้าไปแทนเชือก
 ที่ร้อยไว้ และนำไม้คั่นแบบใหญ่ซึ่งเจาะรูทั้งสองข้างใส่แทนหลักทั้งสอง ใช้เชือกผูกปลายไม้ทั้ง
 สองข้างแล้วจึงถอดหลักออก และนำไปหวีต่อไป หังรูปการร้อยขี้น

จับคั่นแบบหัวเกี้ยว (จับแบบก้ามปู)

การร้อยขี้น

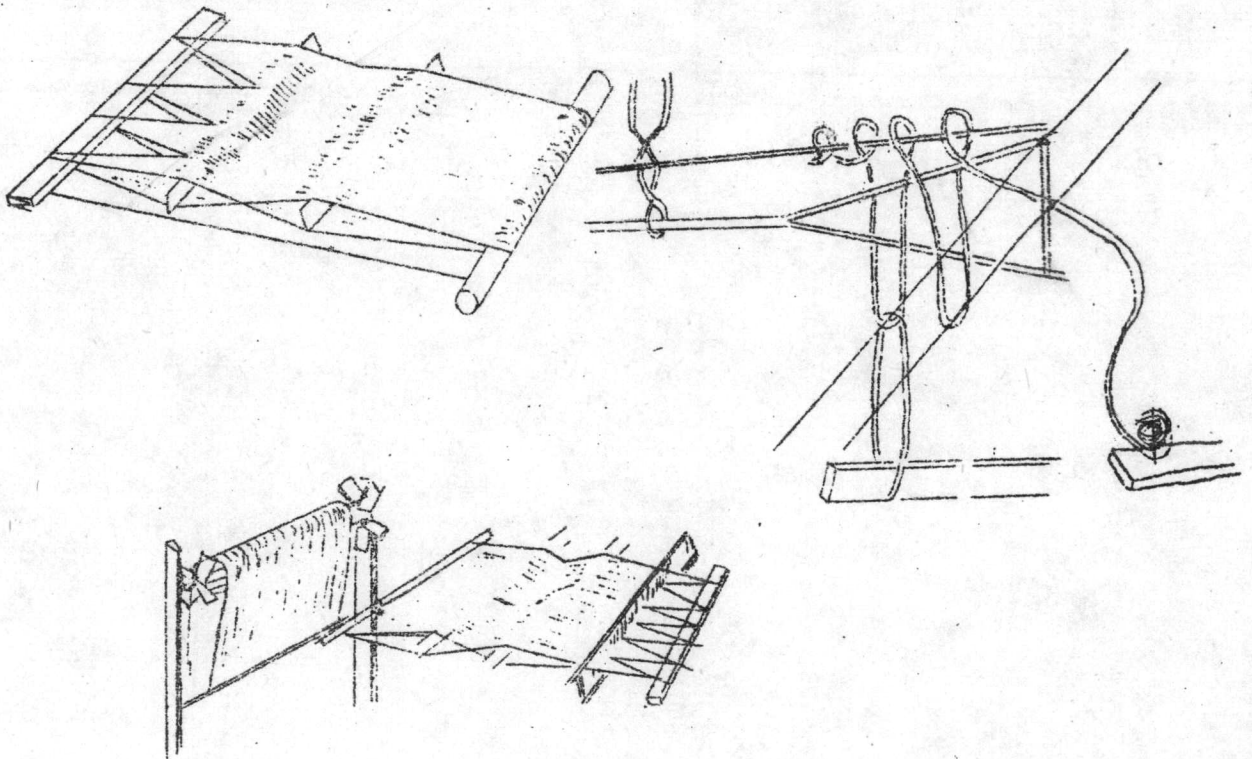
๑.๕ การเรียงค้ายหรือไหมสับ เอาค้ายหรือไหมที่ใส่พิมพ์เสร็จแล้วทางปลายที่มีไม้คั่นเหลื่อมสอดอยู่มาริ่สำม้วค้ายหรือไหม แล้วจัดเส้นค้ายให้เรียบร้อย เอาไม้คั่นนี้ไว้ในช่องใบพัด ไม้คั่นและเส้นค้ายหรือไหมจะทาบเรียงกันตามใบพัด ตรงกลางใบพัดให้ตอกตาปูรองไม้คั่น เพื่อมีให้ไม้คั่นโค้งในเมื่อถูกดึง ปลายเส้นค้ายหรือไหมอีกข้างหนึ่งอยู่ในมำก้อบปีเพื่อขึงให้ตึง แล้วใช้ไม้ปลายแหลม เชี่ยเส้นค้ายหรือไหมไปมาเพื่อให้เส้นค้ายหรือไหมกระจาย เส้นไม้คั่นแบนใหญ่และพิมพ์จนสุดก็จะม้วนค้ายหรือไหมเข้าใบพัดเสียครึ่งหนึ่ง ทำอย่างนี้จนกว่าจะหมด เมื่อเสร็จแล้วให้เอาปลายค้ายหรือไหม แยกออกเป็น ๒ - ๔ แฉก ใช้ม้วนค้ายหรือไหมไว้แล้วผูกให้ติดกัน

๑.๖ การเก็บตะกอล การเก็บตะกอนั้น เพื่อที่จะนำเอาเส้นค้ายอีกเส้นหนึ่งสอดเข้าไปกคล้อง เส้นค้ายหรือไหมยืนทุกเส้น เพื่อจะไ้ค้งเส้นค้ายหรือไหมยืนให้ขึ้นลงในขณะที่ผู้ทอเหยียบเท้ากดไม้ค้งตะกอลงหรือตะกอลขึ้น มิฉะนั้นแล้วเส้นค้ายหรือไหมยืนจะไม่ทำหน้าที่อย่างใดเลย นอกจากจะขึงอยู่กับที่เท่านั้น ฉะนั้นการทอเป็นผืนผ้าได้จะต้องมีการเก็บตะกอลเสียก่อน

การเก็บตะกอลจะทำเมื่อค้ายหรือไหมม้วนใส่อยู่ในที่ทอผ้า ให้ค้งค้ายหรือไหมเข้าไปหาไม้รองหน้าผ้าและถอดเพลลาหลังออกจากเสาที่ขึ้นมาวางทาบลงบนค้ายหรือไหม เอาบรรไดค้ำใบพัดไว้ต่อไปจึงแบ่งปลายค้ายหรือไหมออกเป็นส่วน ๆ เท่า ๆ กัน เอาหวีสางที่ละส่วน แยกค้ายหรือไหมแถวบนและล่างออกจากกันแล้วนำไปผูกไว้กับไม้หน้าผ้า ตรวจค้ายหรือไหมให้เรียบร้อย แล้วจึงถอดไม้รองหน้าผ้าออกจากตุ๊กตา ถอดเพลลาหน้าออกเอามาทาบบนค้ายหรือไหม คลายค้ายหรือไหมออกจากม้วน ยกไม้รองหน้าผ้าตระหลบกลับขึ้นไปทางม้วนค้าย เอาหว้งค้ายคล้องตุ๊กตาหลังกับไม้รองหน้าผ้าทั้งสองข้าง ใช้หลอดค้ายยืนค้ำรองไว้ทั้งสองข้าง ใช้บรรไดค้ำใบพัดนี้ไว้ให้ตึง พลิกไม้คั่นแบนให้ตึงขึ้น เอากระดาษสีสอดเข้าในระหว่างค้ายที่ซ้อนกันอยู่เพื่อให้เห็นเส้นค้ายหรือไหมถนัด เอาไม้แหลมสอดเข้าไปในช่องคั่น แล้วเอาค้ายตะกอลใส่ในช่อง ค้งไม้แหลมออกให้ค้ายตะกอลผ่านไปทางซ้ายมือ ต่อไปให้เอาไม้ก้ำมปูแขวนกับเชือกที่เตรียมไว้ ผูกแล้วเอาไม้ค้ำวางทาบบนหลังไม้ก้ำมปูไขว้เชือกแขวนเสีย เอาปลายค้ายตะกอลที่ร้อยไว้ทำเป็นห่วงคล้องไว้ที่ปลาย เริ่มเก็บตะกอลต่อไป

เมื่อเก็บตะกอลเรียบร้อยแล้ว ต้องจัดค้ายตะกอลให้เรียงเส้น เอาไม้คั่นคั่นตะกอลอดเข้าไปแทนไม้ก้ำมปู เมื่อเอาไม้ก้ำมปูออกแล้วให้เอาค้ายตะกอลพันไม้คั่นกับไม้ก้ำมปูไว้ให้แน่นทั้งสองข้าง หลังจากนั้นให้ม้วนค้ายหรือไหมเข้าหาใบพัด ถอดเพลลาม้วนออก เอาบรรไดค้ำใบพัดให้ค้ายหรือไหมตึงเตรียม

เก็บตะกอนต่อไป ให้เส้นตะกอนหลักไม้คั่นขึ้นเอาไม้แหลมสอดเข้าไปร้อยตะกอนผ่านออกไปทาง
 ซ้ายมือเอาไม้ก้ามปูหรือไม้ค้ำวางทาบ สำหรับการเก็บตะกอนนี้จะต้องมีไม้คั่นตะกอนวางแนบกับ
 ไม้ก้ามปูทั้งไม้ค้ำเพิ่มอีกอันหนึ่ง ดังรูปการเก็บตะกอน เพื่อจะได้เก็บตะกอนและคัดตะกอนให้เสร็จ
 พร้อมกันทีเดียว ต่อไปเก็บตะกอนด้วยวิธีเดียวกันกับตอนล่าง แต่การเก็บตะกอนบนต้องทำการคัด
 ตะกอนให้เสร็จไปด้วยในคราวเดียวกัน เมื่อเก็บเสร็จแล้วก็ให้เอาไม้คั่นสอดแนบไม้ก้ามปูคัดการ
 ผูกเหมือนที่ได้กล่าวมาแล้ว ยกตะกอนให้ตั้งเสมอกัน เอาไม้คั่นกลมวางทาบด้วยตะกอน ชักไม้ตะกอน
 ออก ใช้เชือกร้อยในรูไม้คั่นในต้นตะกอน และไม้คั่นกลมผูกโยงเอาไว้เพื่อไม่ให้ไม้คั่นกลมหลุด
 ออกจากตะกอน แล้วเลื่อนออกไปข้างหน้าเก็บตะกอนต่อไป

การเก็บตะกอน

การทอเป็นผ้าผืน

การทอเป็นผ้าผืน จะต้องเหยียบเท้าข้างละครั้ง คือ เหยียบข้างซ้ายและโยกฟันออกไปหาตะกอเพื่อให้เส้นด้ายยืนช่วงล่างแนบกับรางกระสวย แล้วกระตุกให้กระสวยนำเส้นด้ายพุ่งวิ่งจากข้างหนึ่งไปอีกข้างหนึ่ง แล้วกระทบเข้าหาเนื้อผ้า เสร็จแล้วสลับเท้าจากซ้ายเป็นเท้าขวา เหยียบและกระตุกกระสวยให้วิ่งผ่านแบบครั้งแรกสลับกันไปเพื่อให้เส้นด้ายพุ่งไปชิดกับเส้นด้ายยืนเป็นผ้าผืนขึ้นมา